

Szirmai Panni KÖLTÉSZET ÉS KÖRNYÉKE [1] – A LÁTHATÓ TÖRLÉS

A hagyományosnak tekinthető képköltészeti kezdeményezések egyik ága a hatvanas-hetvenes években a történeti avantgárd újraértelmezésével foglalkozik. Más irányok a kollázstechnika, a tömegkultúra vagy a film eszközeinek használatával hoznak létre új művészi kifejezésmódokat. Interdiszciplináris sajátosságaik miatt a kísérleti költészeti irányzatok gyakran kilépnek a műfaji keretből. Ezúttal kronológiai vagy földrajzi kategorizálás helyett különböző, a hagyományos költészettől eltávolodó kifejezésmódokból válogatnak egy csokorra valót.

egyensúlyoz

A kísérleti költészet képzőművészet felé nyújtózkodó ága, a vizuális elemekkel operáló irányzatok egyik érdekes szereplője az olasz Emilio Isgrò, aki vizuális költészet és konceptuális művészet között egyensúlyoz munkáiban. A szicíliai művész, költő, újságíró 1937-ben született egy Messina környéki kisvárosban. Az érettségi után Milánóba költözött, újságíróként dolgozott, és folyóiratokban publikálta verseit, közben nem hanyagolta el a festészetet sem. Már egyik első munkájával sikerült magára vonni a figyelmet, az „Isten tökéletes lény, akárcsak a Volkswagen” című alkotással az autógyárat és az egyházat egyaránt magára haragította. A provokatív alkotás képi világa és szlogen-szerű nyelvezete a reklámplakátokat idézi. Látványos, frappáns, és a fogyasztói társadalom kritikáját fogalmazza meg. Befogadható és szerethető, mint egy IKEA-poszter.

Isten tökéletes lény, akárcsak a Volkswagen, 1964

Első „törléseit” (cancellatura) 1964-ben készítette, elmondása szerint[1] újságíróként egy kollégája szövegének

javítása közben vette észre, hogy a törlések kiemelkednek a szövegből, ezáltal új műalkotás születik. Emilio Isgrò emblemikus kifejezőmódja egyaránt kötődik az avantgárd mozgalmak nyomdokain haladó vizuális költészeti irányzatokhoz és a véletlenre építő fluxus művészet, valamint a konceptuális művészet formanyelvéhez. Teljesen hétköznapi gesztust emel művészi szintre. Életműve során, bár a motívumtól nehezen tudott elszakadni, bizonyította, hogy képes megújítani a törlés jelentéstartalmát. Elfed valamit, ezáltal új réteget tesz láthatóvá.

Fekete tussal töröl ki szavakat enciklopédiákból, könyvekből, újságokból, térképekről vagy az olasz Alkotmányból. A törlés Isgrónál nem javító célzatú, nem a szavak kiiktatása a cél, egyszerűen eltakar bizonyos részeket, így kiemeli a megmaradt tartalmat. Destruktívnak tűnő, valójában átértelmező gesztusa új kontextusba helyez, akár az olasz és egyetemes kultúrtörténet számára fontos műveket.

A hatvanas évek végétől állít ki „cancellaturákat”, ezek közül nagy port kavart Dante Alighieri *Isteni színjátékának* „átalakítása” és az *Encyclopaedia Britannica* törlésekkel átdolgozott változata. Nem távolodott el teljesen az irodalomtól sem, 1968-ban jelent meg *Az eltörölt Krisztus*^[2] című regénye, amelynek minden teleírt oldalát csaknem befedte törlésekkel. Az olvashatóság mint a befogadás elengedhetetlen feltétele átlényegül a látvány, az üres és a kitörölt helyek ritmusának élvezetévé.

a kész mű vizualitása

A hetvenes években törlései ellepték az olasz tudománytörténet szent kiadványát, a Treccani Enciklopédiát is. Éveken át dolgozott ezzel a technikával, eleinte a gyakran találomra kiválasztott forrásszövegből létrejövő, új jelentést tartotta szem előtt, egy idő után a fekete és fehér területek aránya, a kész mű vizualitása kapott egyre nagyobb szerepet. Isgrò törlései egyszerre a meghatározott alkotói magatartás eszközei és kommunikációs célú beavatkozások, hiszen a mindent előntő információömegeből kiemelnek néhány lényeges elemet. A *cancellatura* egy nyelv, mondja^[3] Isgrò. „A törlés nem banális tagadás, hanem új jelentések megjelenítése: a negatív gesztus pozitívvá alakítása^[4].”

Elgondolkodtató kijelentés, különösen mert a törlések látványa leginkább a cenzúrázott szövegre emlékeztet. A törlés valóban nem pusztán tagadás, hanem a cenzúrához hasonlóan önkényes külső beavatkozás, hatalmi gesztus. Nem titkolt eltávolítás, látványos változtatás a szöveg tartalmán és szerkezetén. Isgrò látható törléseiben a világ cenzúrázott változata jelenik meg. Tudjuk, hogy a törlések alatt van valami, amit önkényes döntése alapján eltakar a közönség elől, így alkot saját, alternatív valóságot az eredetiből. Bár kifejezetten nem javító szándékú beavatkozások ezek, mégis felmerülhet a kérdés, mennyi felesleges sor, mondat, kijelentés születik akár egyetlen élet alatt? Mennyi törlendő keletkezik a mindennapokban?

Egyik legismertebb munkája a törlésekkel ellátott térképes sorozat; a hetvenes években kezdettekhez a kétezres évekből is kapcsolódnak művek. A szövegek esetében néhány szót, kifejezést meghagyva egy töredékes, de olvasható új szöveg jön létre, míg a térképeknél teljesen elfedi a földrajzi helyek, városok, szigetek, folyók, hegyek nevét, így a térkép hagyományos értelemben használhatatlan. Felfedezetlen, idegen és valószerűtlen tájnak látjuk az ismerős környezetet is.

Szicília, 1970

Különösen erős hatást kelt Szicília törléses térképe. Isgrò, Luigi Pirandello, Elio Vittorini és Giovanni Falcone szülőföldje az ellentmondásoktól terhelt mostohagyerek, Olaszország elválaszthatatlan része és mégis tőle független, külön világ. A nevektől megfosztott térkép megvakul, egyben a súlyos múlt terhe nélkül újjászületik.

Olaszország (és a világ) térképészeti szempontú újraértelmezése az életmű további szakaszaiban is folytatódik, a törlés radikális gesztusa mellett megjelennek a szöveget eltakaró méhek és hangyák. A rovarokkal, festékkel fedett tartalom láthatóvá tesz egy másik jelentésréteget, ami sok esetben az olasz nemzeti identitás kérdéseit feszegeti.

Mi lenne, ha Magyarországon jelentkezne egy művész országunk nevektől megfosztott térképével? Ha a Balaton vagy a Kisalföld neve helyén sötét csík volna a térképen? Érdekes kultúrföldrajzi értelmezési kísérlet. A nevek eltörlésének lehet rituális olvasata is: a megsemmisítés, az azonosíthatóság elvesztése drámai történelmi emlékekre utal a közép-európai régióban. Olaszországban ez a jelentéstartalom halványabban, inkább a nemzeti öntudat védelme kapcsán jelentkezik.

Elválaszthatatlan fogyatékoság, 2010

Ebbe a sorba illeszkedik a két, egymásra reflektáló mű, az *Olasz Alkotmány* méhekkal és törlésekkel kombinált átértelmezése (*Elválaszthatatlan fogyatékoság*, 2010), és a szintén méhekkal rekonstruált Olaszország térkép, *Méhek alkotmánya* címmel.

szokatlan kifejezőmód

A kreatív anyaghasználaton túl milyen üzenetet hordoz, ha egy művész rovarokat ereszt az államának alapvető szabályrendszerét meghatározó dokumentumra? Milyen társadalmi-politikai identitást érintő kérdéseket vet fel a munka? Isgrò nem bíbelődik konkrét kérdések megválaszolásával, de még a feltevésükkel sem. A törlések, akár a méhek vagy a hangyák, elsősorban a figyelemfelkeltés célját szolgálják. Szokatlan kifejezőmód, amire felkapjuk a fejünket, de nem találunk mélyebb tartalmat a rovarok „használata” mögött. Világos a rovarok metaforikus üzenete: szorgalom, kitartás, kollektív felelősség és közösségi szerepvállalásra épülő társadalom. De vajon az Alkotmány mint *megszentségteleníthetetlen* (kor)dokumentum mennyire számon kérhető?

Méhek alkotmánya, 2010

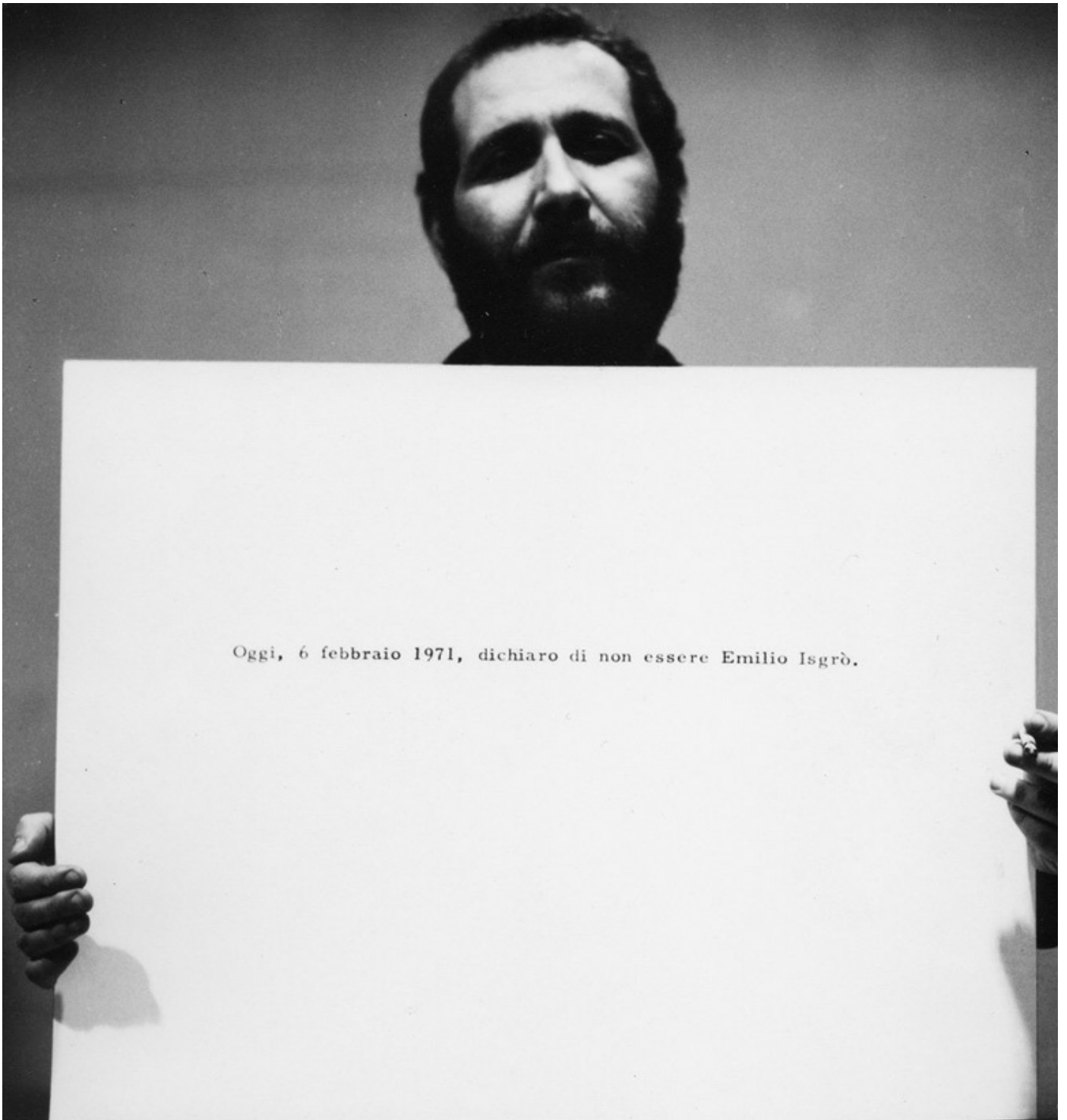
társadalomkritikai tett

Isgrò nem riad vissza a nemzeti kincsnek számító szövegek újraértelmezésétől, de az Olasz Köztársaság alkotmányából törölni szavakat: társadalomkritikai tett. A finom ironia minden művének jellemzője, egyszemélyes „alkotmánymódosításában” megjelenő, abszurdnak ható mondatai, mint „Köztársasági elnöknek választható minden hetedik életévét betöltött állampolgár” vagy „Az állam három állampolgár által felosztható”, a kortárs olasz közéletben (is) szellemesnek számítanak.

Másik munkájában ennél is tovább megy, és valóban aktuális témával foglalkozik. Az ironia egyik legszebb példája a „Az olasz államadósság eltörlése” (2011). Itt a törlés visszahozza eredeti funkcióját, így önmagára is ironiával tekint. Ne várjunk átértelmező, újrateemtő olvasatot, ebben az esetben az olasz társadalom életében fájó pontként jelen lévő (és egyre növekvő) államadósság szinte varázsütésre tűnik el Isgrò tusvonala alatt.

radikális kísérlet

Isgrò törlési szenvedélye a művészt is elérte. A vietnami háború borzalmainak híre arra készítette, hogy szimbolikus öngyilkossággal önmagát hatástalanítsa, átmenetileg megszüntesse, ezzel az erősen konceptuális művészi gesztussal közösséget vállalt a harcolókkal. A „Kijelentem, hogy nem vagyok Emilio Isgrò” című, 1971-es performansz radikális kísérlet, hogy a művészi individuumban zárójelbe tegye saját magát a konceptuális művészet eszközeivel. Milánóban a Centro Tool kiállítóteremben volt látható az esemény, amelynek fotó-dokumentációja Joseph Kosuth legerősebb konceptuális alkotásainak szintjére emelkedik.

Kijelentem, hogy nem vagyok Emilio Isgrò, 1971

Törölni lehet alkotmányt, államadósságot, enciklopédiát vagy teljes regényt. Az alkotó a törléssel dekonstruálja a realitást, hogy egy másik, mögöttes tartalmat tegyen láthatóvá. Ez a kifejezés mód – a konceptuális művészet más eszközeihez hasonlóan – nem az alkotóra vagy a létrejött mű tárgyasult valójára koncentrál. A mű a befogadás pillanatában válik teljessé.

Isgrò életművének legérdekesebb aspektusa az elvétellel alkotás. A kísérleti költészet különböző mozgalmaitól függetlenül alkot, kimarad az állandóan változó tendenciák sodrásából. Munkáiban a konstruáló (kollázs, konkrét vers, futurista szabadvers stb.) attitűd helyett dekonstrukcióval operál, ez teszi egyedülállóvá az irányzatok sokszínűsége között.

Önmagunk és a minket körülvevő világ meghatározó dokumentumainak zárójelbe tétele reflektált gondolkodásra ösztönöz. Mi mindent cenzúrázunk magunk körül?

[1] Emilio Isgrò: *l'Italia (forse) è un modello da cancellare* lastampa.it Emilio Emilio Isgrò, Volkswagen, 1964, Università di Parma (forrás: alfabeta2.it)

[2] Emilio Isgrò, *Il Cristo cancellatore*, romanzo elementare, Edizioni Apollinaire, Milano, 1968.

[3] [Emilio Isgrò – La Costituzione Cancellata](#)

[4] *La cancellatura non è una banale negazione ma piuttosto l'affermazione di nuovi significati: è la trasformazione di un gesto negativo in un gesto positivo.* (forrás: [Intervista con Emilio Isgrò. 2008](#) a cura di Gherardo Bortolotti e Alessandro Broggi)

képek forrása | anca-aste.it, alfabeta2.it, boxartgallery.com, viasarfatti25.unibocconi.it